

Budislav Vukas, ml.
HRVATSKA DRŽAVNOST – PRAVNOPOVIJESNE PROSUDBE:
UZ 25. GODIŠNJICU PRIJAMA REPUBLIKE HRVATSKE
U UJEDINJENE NARODE,
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2017.

ISBN 978-953-8034-18-3, 240 str.

UDK: 342.22(497.5)(048.1)

Godina 2017. u svjetskim je razmjerima bila iznimno dinamična godina. Obilježila su je različita zbivanja koja u našem globalnom selu imaju posvemašnji utjecaj bilo da je riječ o prirodnim katastrofama (uragani, požari, poplave i potresi) ili onima na koje je znatno više utjecaja imala ljudska ruka, od terorističkih samoubilačkih napada, nuklearnog mahnitavanja sjevernokorejskog vođe Kim Jong Una, neobičnog predsjednikovanja Donalda Trumpa ili, ako pogledamo bliže našem dvorištu, migrantskih valova, pokretanja postupka britanskog izlaska iz Europske unije te pokušaja katalonske vlade da izbori neovisnost od Španjolske. Istodobno tu su godinu u Hrvatskoj obilježile duboke društvene podjele, ideološke svađe te iseljavanje znatnog broja građana. Nezadovoljstvo koje hrvatski građani osjećaju i izražavaju prema stanju u državi, funkcioniranju njezinih institucija i pravcu u kojem zemlja ide daje nam pravo, ali nas i obvezuje, svakog pojedinačno i društvo u cjelini, upitati se što smo učinili u proteklih nemalih dva i pol desetljeća, odnosno jesmo li učinili dovoljno kako bismo opravdali stečenu neovisnost o kojoj su brojne generacije prije nas sanjale.

Upravo je protek čak četvrt stoljeća od stjecanja neovisnosti bio poticaj prof. Budislavu Vukasu, mlađem da se u godini obilježavanja 25. godišnjice prijama Republike Hrvatske u Ujedinjene narode (22. svibnja), ali i obljetnice njezina međunarodnog priznanja (15. siječnja), pozabavi pitanjem hrvatske državnosti u prošlosti i njezinu kontinuitetu/diskontinuitetu kroz stoljeća. Rezultat njegova istraživanja je monografija *Hrvatska državnost – pravno povijesne prosudbe* u izdanju Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Na 240 stranica teksta monografija daje autorovo viđenje “fenomena kontinuiteta hrvatske državnosti” (str. 9), pri čemu se na događanja s početka devedesetih godina prošlog stoljeća može gledati kao na svojevrsnu kulminaciju spomenutog kontinuiteta, a prijam Republike

Hrvatske u Ujedinjene narode i simboličkim završetkom procesa njezina konstituiranja kao samostalne i suverene države.

Monografija, koja se sastoji od predgovora, pet poglavlja, sažetaka na engleskom, njemačkom, talijanskom i poljskom jeziku (str. 214 – 226), bilješke o autoru te opsežnog popisa literature i izvora (str. 228 – 240), rezultat je autora višegodišnjeg proučavanja postojanja elemenata (šire ili uže određenog) ustavnopravnog subjektiviteta Hrvatske i posljedično njezina određivanja kao subjekta međunarodnog prava. Istraživanje te zaključci koji iz njega proizlaze počivaju, kako kaže autor, ponajprije na pravno-povijesnim stajalištima uz korištenje kriterija međunarodnog prava (str. 11).¹

U prvom dijelu monografije pod nazivom *Država kao subjekt međunarodnog prava* (str. 15 – 26) autor razmatra ključne pojmove vezane uz definiranje države kao subjekta međunarodnog prava – počevši od uvjeta koji se moraju ispuniti s ciljem priznanja subjektiviteta (stanovništvo, državno područje i suverenitet), preko temeljnih prava države pa do nestanka odnosno prestanka njezina postojanja. Međutim, ovi, u prvom poglavlju izloženi elementi, nisu primjenjivi na srednjovjekovno razdoblje u kojem su vrijedili drukčiji kriteriji, koje autor obrađuje u drugom poglavlju pod nazivom *Hrvatska državnost u srednjem vijeku* (str. 29 – 57). Feudalizam odnosno feudalni društveni ustroj isključuje, tj. negira državnu organizaciju te se državu u ovom razdoblju treba shvatiti kao *res publica* – društvenu zajednicu (str. 30). Sličan učinak na konsolidaciju države imalo je i papinstvo. Crkveno učenje prema kojemu je papa Kristov namjesnik na zemlji iznad kojeg nema više vlasti pravno je objašnjeno u ukazu pape Grgura VII. pod nazivom *Dictatus papae* (str. 33). Pri tome se posebno ističe papinsko ovlaštenje na uspostavu sizerenskih odnosa i potvrđi vjernosti vladara, što je bilo važno za definiranje hrvatske državnosti u vremenu narodnih vladara – posebno za Branimira, Stjepana Držislava, Petra Krešimira i Dmitra Zvonimira – razdoblje za koje autor zaključuje kako je Hrvatska “u najvećoj mjeri, potpuno suverena i samostalna” (str. 40). Iduće analizirano povijesno razdoblje jest razdoblje personalne unije s Ugarskom, koje započinje manje ili više vjerodostojnom ispravom *Pacta conventa* (1102.). Hrvatska je u tim nemirnim vremenima, sada

¹ Donekle sličan pristup nalazimo u monografiji profesora emeritusa Vladimira Đ. Degana *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici – razvitak njezine međunarodnopravne osobnosti tijekom povijesti* (Zagreb, 2002.). Degan o pitanju nastanka pravne osobnosti Republike Hrvatske raspravlja sa stajališta međunarodnog javnog prava kakvo je bilo na snazi u konkretnom razdoblju, kvalificirajući pritom određena zbivanja iz hrvatske prošlosti nerijetko i na način suprotan uvriježenim shvaćanjima hrvatske historiografije (str. 11, 105).

u okviru promijenjenih međunarodnih odnosa, očuvala državnost i zaseban državnopravni položaj (str. 43), pri čemu taj zaključak autor temelji na analizi ustavnog položaja Hrvatske unutar zajedničke države te njezinom unutarnjem ustavnopravnom ustrojstvu. Autor tako ističe, na primjer, da mnogobrojni nazivi hrvatskog kraljevstva naglašavaju teritorijalnu jedinstvenost povezujući Hrvatsku i Dalmaciju, kasnije i Slavoniju u titulama hercega ili bana. Nadalje, vezanost Hrvatske i Ugarske osobom vladara vidljiva je u zasebnom krunjenju hrvatskom odnosno ugarskom krunom, pa iako će ta praksa biti prekinuta u 14. stoljeću, ostat će prisutna određena simbolika koja je upućivala na krunjenje hrvatskog vladara. No, uz bana, svakako najvažniji pokazatelj hrvatske državnosti bio je Sabor (str. 44 – 46). Promijenjene međunarodne okolnosti kraja 15. i 16. stoljeća (uključujući ulazak u sastav Habsburške Monarhije) i unutarnji razlozi uzrokovali su gubitak nekih obilježja državnosti, ali, smatra autor, Hrvatska i dalje može “zadovoljiti neke fundamentalne zahtjeve i imperativne da je u međunarodnom pravu smatramo državom.” (str. 49). Tako, kaže autor, unatoč smanjenju hrvatskog teritorija uslijed osmanlijskog osvajanja on je odrediv i vrlo jasno razdvojiv od ugarskog (str. 50). Ujedno, i nadalje postoji razlikovanje hrvatskih i ugarskih pripadnika (str. 51), dok je spomenuti gubitak ili proces “reduciranja hrvatske državnosti” (str. 52) najuočljiviji kod postojanja i djelovanja organa vlasti. Hrvatska je imala svoja tijela vlasti, tradicionalno Sabor i bana te Hrvatsko kraljevsko vijeće kao vladu od vremena Marije Terezije, no njihove su nadležnosti bile u kvalitativnom i kvantitativnom smislu ograničene, što će u konačnici biti potvrđeno u saborskim odlukama iz 1790. godine. Upravo tim odlukama započinje pregled idućeg velikog, trećeg poglavlja pod nazivom *Kontinuiteti i diskontinuiteti hrvatske državnosti u modernom razdoblju – 19. i 20. stoljeće* (str. 61 – 126). Riječ je o stoljećima za koja autor kaže da su “dinamična u prijeporima, ali i povijesnim zbivanjima po pitanju hrvatske državnosti” (str. 61). Posebno ističe značenje Sabora iz 1848. koji je najrelevantniji izraz hrvatskog suvereniteta te tijelo čije su odluke “definirale gotovo potpunu hrvatsku državnost u austrijskim okvirima” (str. 65) s aspekta teritorija, stanovništva i tijela vlasti. Dosezi zbivanja iz 1848. bili su kratkog vijeka te je u razdoblju apsolutizma “hrvatski suverenitet gotovo nepostojeći” (str. 68), ali su pitanja hrvatske državnosti bila ponovno aktualizirana slomom apsolutizma 1861., da bi turbulentnost ovih dvaju desetljeća bila okončana sklapanjem Hrvatsko-ugarske nagodbe (1868.). Analizirajući hrvatsku državnost u nagodbenom razdoblju kroz tri međunarodnopravna kriterija autor ističe kako je “Hrvatska sačuvala elemente državnosti, iako nije imala međunarodnopravnu osobnost” te da njezina državnost, iako znatno okrnjena, “kroz to vrijeme ipak nije bila uništena” (str. 76). Završetak Prvog svjetskog rata 1918. i raspad Monarhije

donosi novi međunarodni kontekst s utjecajem na politička i državnopravna kretanja i u hrvatskim zemljama. Pa je tako, iako osporavana, Država Srba, Hrvata i Slovenaca kao “subjekt *in statu nascendi*” (str. 80) bila potpuno ravnopravan partner u stvaranju buduće državne zajednice. Ali, ističe dalje autor, proces stvaranja Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca bio je “izrazito protivan najosnovnijim pravilima diplomatskih pregovora u međunarodnom pravu, te je [on] imao karakter faktički iznuđenog akta, pa čak i neka obilježja državnog udara.” (str. 81). No, međunarodne su okolnosti i praksa priznale Kraljevstvo SHS kao novonastalo stanje, a ovaj je čin značio “prestanak tisućugodišnjeg kontinuiteta hrvatske državnosti.” (str. 83). Sabor, ban i županijski ustroj ukinuti su, dok je jedina preživjela institucija bio Stol sedmorice premda ne kao ustupak pobornicima hrvatske državnosti već iz čisto pragmatičkih razloga, odnosno potrebe funkcioniranja jugoslavenskog partikularnog pravnog sustava. Vid hrvatske državnosti bit će obnovljen, nakon dva desetljeća nestanka, za Banovine Hrvatske, iako, kako ističe autor, “ustavnopravna konstelacija Kraljevine Jugoslavije onemogućava da se o Banovini govori kao državnopravnom identitetu hrvatskog naroda.” (str. 89).

U kronološkom izlaganju teme autor obuhvaća i razdoblje Drugog svjetskog rata, (postojanja NDH odnosno djelovanja ZAVNOH-a), u okviru kojeg pitanje hrvatske državnosti do današnjih dana izaziva raspravu i prijepore. Nakon analize spomenutog razdoblja autor zaključuje kako je “doprinos NDH povijesti hrvatske državnosti bitno kompromitiranje ideje hrvatske države” te da je “in-zistiranje na potrazi za međunarodnopravnim argumentima za NDH zapravo dalekosežno štetno za hrvatske nacionalne interese, no nikako ne odričući pravo ni na čiju argumentiranu raspravu i polemiku.” (str. 105). No, moderna hrvatska država svoje izravne temelje ima, među ostalim, u odlukama političkih, a kasnije i državnopravnih organa hrvatskog antifašističkog pokreta u razdoblju od 1943. do 1945. godine. U to vrijeme započeti procesi uspostave hrvatske države u smislu kriterija državnosti međunarodnog prava bili su nastavljeni za vrijeme socijalističke Jugoslavije, kada je hrvatska suverenost bila bitno ograničena, ali je postojala. Posebno se ističe razdoblje nakon usvajanja saveznog Ustava 1974. kojim je znatno ojačan položaj Hrvatske i u kojem se nalaze “tračci hrvatske međunarodnopravne osobnosti” (str. 118) u pravu sklapanja međunarodnih ugovora te pravu sudjelovanja u kreaciji zajedničke vanjske politike. Slijedom toga autor ističe kako se može kazati da je Hrvatska imala status ograničenog subjekta međunarodnog prava (str. 125).

Jugoslavenska je država tijekom postojanja upućivala na nestabilnost i stalno prisutnu opasnost raspada, što je osobito došlo do izražaja tijekom osamdesetih godina. U okolnostima promjena u svijetu te zbivanja u Jugoslaviji, u Hrvatskoj

početkom 1990. počinju demokratske promjene koje su težile ili redefiniranju odnosa u jugoslavenskoj zajednici ili stvaranju samostalne demokratske države. O događajima koji su uslijedili i koji su pokazali kako je proces raspadanja države neminovan, čime su porasli izgledi proglašenja državne neovisnosti Republike Hrvatske, autor govori u idućem, četvrtom poglavlju pod nazivom *Konstituiranje samostalne hrvatske države 1990. – 1992.* (str. 129 – 205).

Objašnjavajući povijesni okvir i kontekst, posebno unutarnje procese raspada jugoslavenske države i hrvatsko pitanje te stajališta međunarodne zajednice, autor analizira pravnu prirodu odluka Hrvatskog sabora iz lipnja i listopada 1991., odnosno njihovo značenje za konstituiranje hrvatske države kao subjekta međunarodnog prava. Pritom autor posebno ističe djelovanje Arbitražnog, Baidinterova povjerenstva, čija je zadaća bila utvrditi kriterije državnosti u smislu općih odredaba međunarodnog prava te će tim svojim djelovanjem, kako kaže autor, “pravno definirati novonastale odnose i usmjeriti daljnja kretanja u odnosima jugoslavenske krize” (str. 173), pa tako i pitanje priznanja neovisnosti. Dugotrajan i zamršen postupak međunarodnog priznanja Republike Hrvatske dovršen je 15. siječnja 1992. godine. No, riječ je samo o dovršetku postupka priznanja jer je Hrvatska bila suočena s Domovinskim ratom čiji su počeci vezani uz ljeto 1990. Ovaj rat, kaže autor, “s povijesnog, ali i pravnog motrišta, predstavlja temelj moderne Hrvatske i osnovnu pretpostavku njezinog daljnjeg razvitka, jer je zajamčio državni i nacionalni opstanak.” (str. 199). Slijedom toga su i *Ljeto 1994, Bljesak* te *Oluja* doprinijeli stabilizaciji i, među ostalim, omogućili mirovnu konferenciju u Daytonu u okviru koje je pronađeno rješenje za reintegraciju preostalih okupiranih hrvatskih područja, tj. hrvatskog Podunavlja do čega je konačno došlo u siječnju 1998. godine. Kada govori o ovom recentnom razdoblju hrvatske povijesti, u *Zaključnim promišljanjima* (str. 209 – 212) autor ističe kako je Hrvatska “za svoje potpuno konstituiranje iskoristila vrlo pogodne velike promjene cjelokupnog koncepta međunarodnih odnosa i, pozvavši se na načela promicana baš u tim vremenima, postigla izniman cilj uspostave potpune nezavisnosti.” (str. 209).

Monografija *Hrvatska državnost – pravno-povijesne prosudbe* u prvom je redu namijenjena studentima kao dopuna osnovne literature na kolegijima *Povijest prava i države* i *Suvremena povijest pravnih i političkih institucija* Pravnog fakulteta u Rijeci. No nesumnjivo je da će svojom tematikom te sustavnim i preglednim izlaganjem biti interesantna i širem čitateljskom krugu.

S odmakom od 25 godina od primanja Hrvatske u UN, odnosno odvijanja nekih ključnih događaja nedavne hrvatske povijesti o kojima autor promišlja, može se zaključiti kako je Hrvatska uspjela ostvariti značajne ciljeve među-

narodne afirmacije. Izazovi s kojima se Hrvatska danas suočava su drukčiji, novi, kaže autor. Dodala bih, međutim, novi – stari izazovi jer, uz iznimku obrambenog aspekta, ista pitanja zaokupljaju hrvatsku javnost proteklih četvrt stoljeća – od jačanja gospodarskog potencijala države i zaštite ljudskih prava do jačanja mehanizama pravne države. Možemo se nadati da na njihovo (puno) ostvarenje nećemo morati čekati idućih dvadeset i pet godina.

izv. prof. dr. sc. Mirela Krešić *

---

* Dr. sc. Mirela Krešić, izvanredna profesorica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Sv. Ćirila i Metoda 4, Zagreb; mirela.kresic@pravo.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7065-7129